

SCHVÉD BRIGITTA KINGA

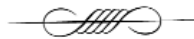
schvedbrigitta@gmail.com

PhD-hallgató (PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola,
Középkori és Koraújkori Doktori Program)

A 17. századi svéd gyarmatosítás egy rövid epizódja

**A Svéd Afrika Társaság (Svenska Afrikakompaniet)
és a nyugat-afrikai svéd gyarmatosítás (1649–1663)**

A brief episode of Swedish colonialism in the 17th century
The Swedish Africa Company (Svenska Afrikakompaniet)
and the Swedish colonization in West Africa (1649–1663)

ABSTRACT

The possibility of Swedish colonialism emerged for the first time during the reign of Gustav II Adolph of Sweden (1611–1632), when he issued a decree on the policy of Swedish colonization outside Europe in 1625. The Kingdom of Sweden was one of the most spectacularly expanding states in Europe in the 17th century, and the unmatched success of Swedish dynasticism was primarily due to their expansive foreign policy. The establishment of the Swedish colonization of the era – the founding of New Sweden in North America and the Swedish Gold Coast in West Africa – composed important foreground to the Swedish expansion. It is essential to explore the Dutch cultural transfer and intermediation in order to analyze the phenomenon of Swedish colonization, as the political and economic relations with The Hague (*Staten-Generaal*) and the activity of Dutch agents, diplomats, artists, architects, traders and entrepreneurs produced important background for the Kingdom of Sweden's ambitions in the 17th century. The present study summarizes the Swedish colonization in North America and examines the activities of the Swedish Africa Company (*Svenska Afrikakompaniet*) from 1648–1649 to 1663, from the point of view of the Swedish–Dutch cultural transfers of the era, due to the Dutch affiliates involved in the operation of the company.

KEYWORDS

Sweden, Swedish colonialism, Swedish Africa Company, cultural transfers

DOI 10.14232/belv.2019.3.2

<https://doi.org/10.14232/belv.2019.3.2>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article: Schvéd Brigitta Kinga: (2019): A 17. századi svéd gyarmatosítás egy rövid epizódja: a Svéd Afrika Társaság (Svenska Afrikakompaniet) és a nyugat-afrikai svéd gyarmatosítás (1649–1663). *Belvedere Meridionale* 31. évf. 3. sz. 25–38. pp.

ISSN 1419-0222 (print)

ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

www.belvedere-meridionale.hu

BEVEZETÉS

II. Gusztáv Adolf svéd király (1611–1632) uralkodásának idején merült fel először a svéd gyarmatosítás lehetősége, aki 1625-ben adta ki az Európán kívüli területek kolonizációs politikájával foglalkozó rendeletét. A 17. század első évtizedeiben a Svéd Királyság az európai expanziós törekvések mellett észak-amerikai, később pedig nyugat-afrikai gyarmatosítással kívánta növelni befolyását – együttműködve, illetve versenyezve a francia, dán, holland és angol kereskedőkkel. 1626-ban kezdte meg működését a Svéd Nyugat-Indiai Társaság, melynek fő célkitűzése észak-amerikai kereskedelmi lerakatok alapítása volt. Ebben a folyamatban fontos állomás volt 1638-ban egy állandó gyarmat, Új-Svédország megalapítása. A Svéd Afrika Társaság az előzővel ellentétben kisebb jelentőségű kereskedelmi társaság volt, amelynek működési területe a nyugat-afrikai Guineai-öböl északi partjainál létesített Svéd Aranypart volt a 17. század közepén. A társaság helyi, illetve svéd szempontból kevesebb politikai és gazdasági jelentőséggel bírt, azonban rövid ideig igen jövedelmező vállalkozás volt. Jelen tanulmány tárgya az észak-amerikai svéd gyarmatosítás összefoglalása mellett a Svéd Afrika Társaság tevékenységének vizsgálata, mely fontos jelenségekre világít rá a korszak svéd–holland kulturális transzfereinek¹ szempontjából a vállalkozás működtetésében résztvevő holland közvetítők szerepe miatt.

ELŐZMÉNY – A SVÉD NYUGAT-INDIAI TÁRSASÁG, AZ ÚJ-SVÉDORSZÁG TÁRSASÁG ÉS AZ ÉSZAK-AMERIKAI SVÉD GYARMATOSÍTÁS (1638–1655)

A Svéd Királyság a 17. század elején európai expanziós törekvései mellett észak-amerikai kereskedelmi kapcsolatok kialakításával igyekezett növelni hatalmi és gazdasági befolyását. A svéd állam II. Gusztáv Adolfnak az Európán kívüli területek svéd kolonizációs politikájával foglalkozó rendeletét (1625) követően – kikerülve a francia és az angol gyarmati kereskedőket –

¹ A 16–17. századi svéd–holland kulturális transzferek, a korszak holland közvetítőinek svédországi, illetve gyarmati tevékenysége a svéd nagyhatalmi törekvések fontos háttérét képezték a korszakban. A kulturális transzferek kutatásáról, módszertanáról lásd bővebben: ESPAGNE–WERNER 1987., WERNER 2004.

elsőként mezőgazdasági és szőrmekereskedelmi kolóniát hozott létre az észak-amerikai Delaware-régióban.² A kolónia legfőképp a hódprém-, a kukorica-, illetve a dohánykereskedelemben volt érdekelt.³ A svéd állam reménykedett benne, hogy a Delaware völgyében egyéb nyersanyagforrást is találnak, amelyet ki tudnak aknázni a későbbiekben, továbbá a svéd résznek is piacot kívántak teremteni a térségben.⁴

A Svéd Nyugat-Indiai Társaság (*Söderkompaniet*)⁵ 1626-ban kezdte meg működését Willem Usselincx (1567–1647) holland kereskedő, befektető és diplomata igazgatásával, aki számos kereskedőtársával együtt csatlódott a Holland Nyugat-Indiai Társaság (*West-Indische Compagnie*) működésében és a svéd kormányzat felé fordult.⁶ Usselincx privilégiumokat kapott II. Gusztáv Adolftól a társaság működtetéséhez, amely 1637-től Új-Svédország Társaság (*Nya Sverige-kompaniet*)⁷ néven működött Stockholmban és Göteborgban, egészen 1680-ig.⁸ 1637-től a társaság a Karib-térségben tevékenykedett, innen kiindulva fő célkitűzése észak-amerikai kereskedelmi lerakatok alapítása volt. Ebben a folyamatban fontos állomás volt Új-Svédország (*Nya Sverige*) megalapítása a Delaware-régióban 1638 folyamán.⁹ A társaság svéd, holland és német részvényeseiből állt, és számos holland, vagy holland származású szakember vett részt a működtetésében.¹⁰ Samuel Blommaert¹¹ (1583–1651) például egyike volt azoknak a holland kereskedőknek, akikkel Axel Oxenstierna svéd kancellár (1612–1654)¹² sűrűn levelezett a svéd gyarmatosítással kapcsolatban. Blommaert Antwerpen városában született, majd később Amszterdamban telepedett le, ahol prominens kereskedő lett. 1622 és 1629, majd 1636 és 1642 között a Holland Nyugat-Indiai Társaság igazgatója volt. Második igazgatósága idején Svédország fizetett hollandiai megbízottjaként működött Amszterdamban, ebben a pozíciójában kulcsfontosságú szerepet töltött be a svéd kolonizációs expedíció elindításában.¹³ Ezekben az években intenzív levelezést folytatott Oxenstierna kancellárral, akinek ő maga is tanácsolta egy észak-amerikai svéd kolónia megalapítását.¹⁴

² Az észak-amerikai svéd gyarmat történetéről szóló összefoglaló jellegű munkák közül lásd például: ACRELIUS 1874., JOHNSON 1911., ÅBERG 1987., WESLAGER 1988. A Svéd Királyság 17. századi transzatlanti kereskedelmi érdekeltségeiről és tevékenységéről a gyarmatosítással összefüggésben lásd bővebben: FUR 2006., HAEFELI 2006., NAUM–NORDIN 2013., NAUM 2013., NAUM 2016., FUR–NAUM–NORDIN 2016., NAUM 2018.

³ NAUM 2018. 84.

⁴ DAHLGREN–NORMAN 1988. 45–50.

⁵ Más névváltozatokban *Söderländska kompaniet* vagy *Södersjökömpaniet*.

⁶ Usselincx 1621-ben egyike volt a Holland Nyugat-Indiai Társaság alapító tagjainak.

⁷ Más névváltozatban *Nova-Sueciakompaniet*.

⁸ JAMESON 1887. 94–122., 123–156., 191–193.

⁹ DAHLGREN–NORMAN 1988. 3–6., NAUM 2018. 84–86.

¹⁰ Új-Svédország telepeseinek származásáról és társadalmi hátteréről lásd bővebben: CARLSSON 1995., NAUM 2013.

¹¹ Vezetékeve előfordul Bloemaert, Blommaerts, Blommaert és Blomert formában is.

¹² Oxenstierna kancellár mind II. Gusztáv Adolf (1611–1632), mind Krisztina királynő (1632–1654) uralkodásának idején, így a 17. század első felében meghatározó szerepet töltött be nemcsak a svéd bel- és külpolitikában, hanem az európai nagyhatalmi politikában is. A kancellár Richelieu bíboros és Jules Mazarin francia főminiszter, illetve Trauttmansdorff és Olivares kortársaként a korszak nagy államférfiai közé tartozott.

¹³ Blommaertnek egyéb svéd érdekeltségei is voltak, például 1635-ben egy bronzöntő műhelyt alapított Svédországban, a Stockholmhoz közeli Nackában.

¹⁴ Blommaert összesen 33 levelet írt Oxenstierna kancellárnak 1635 és 1641 között, amelyek nagy jelentőséggel bírnak mind a holland, mind a svéd észak-amerikai gyarmatok történetének szempontjából. A levelek kiadását lásd: KERNKAMP 1908.

Oxenstierna kancellár 1635. évi hollandiai utazása után több holland kereskedővel is felvette a kapcsolatot, akiktől megfontolandó tanácsokat kapott a svéd kolonizációval kapcsolatban. Az első expedíciót 1637-ben Peter Minuit (1580/1585–1638)¹⁵ vezette, a kancellár közbenjárásának köszönhetően.¹⁶ Minuit családja a dél-németalföldi Tournai (Doornik) városából vándorolt a német Weselbe, ahol Minuit született. 1626 és 1631 között Új-Hollandia harmadik kormányzója volt, majd az első sikeres svéd expedíció vezetését követően 1638 májusában ő alapította meg az első svéd kolóniát az észak-amerikai Delaware folyó alsó folyásánál.¹⁷ A kolónia első telepe Krisztina királynő (1632–1654) után a *Fort Kristina* nevet kapta, amely később a svéd gyarmat fővárosává vált.¹⁸

Az Új-Svédország Társaság összesen tizenkét expedíciót támogatott 1638 és 1655 között az észak-amerikai térségbe.¹⁹ A már említett első expedíció Göteborg kikötőjéből szállt hajóra 1637 végén, amelyet Claes Fleming svéd admirális és Samuel Blommaert szervezett, utóbbi pedig Minuitot nevezte ki az expedíció vezetőjévé. Minuit lett ezzel párhuzamosan Új-Amszterdam első kormányzója is. Az expedíció tagjai a *Fågel Grip* ('Griff madár') és a *Kalmar Nyckel* ('Kalmar kulcsa') nevű hajókkal jutottak el a Delaware-öbölbe,²⁰ ahol felépítették *Fort Kristinát*. Az elkövetkező években közel hatszáz svéd és finn telepedett itt le, valamint számos holland és német területről érkező telepes is érkezett, akik svéd szolgálatba álltak. Minuit lett a gyarmat első kormányzója,²¹ aki ekkor már a Holland Nyugat-Indiai Társaság igazgatója is volt, így a Delaware folyó mindkét oldalán lévő területek státuszát jól ismerte; tudta, hogy a hollandok birtokolják a folyó északi oldalának területeit (a mai New Jersey állam), de a nyugati terület szabad (a mai Maryland, Delaware és Pennsylvania államok), így jó választás volt a folyó nyugati partjára telepedni.²²

Johan Björnsson Printz kormányzósága alatt (1643–1653) a társaság a Delaware vonalán terjeszkedett tovább, megalapítva *Fort Nya Elfsborg* (Új-Elfsborg) és *Fort Nya Gothenborg* (Új-Göteborg) telepeit – az utóbbi telepen építette fel Printz saját kastélyát, a Printzhofot.²³ A kormányzó 1644. évi egyik beszámolójában a svéd telepesek és a helyi indiánok közötti kapcsolat áll a középpontban. A svéd telepesek többek között hódprém-, illetve kukoricakereskedelmet folytattak a helyi *minquesser* indiánokkal.²⁴ A kormányzó több alkalommal is kifejtette a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok fontosságát, nem csak az indiánokkal, hanem a szomszédos angol és holland telepesekkel is, valamint pozitívan értékelte az addigi munkát, és kitartásra, további eredményes munkára sarkallta a telepeseket: „Amióta ide, Új-Svédországba megérkeztem, ezzel a kevés számú és gyenge néppel leraktuk az alapokat. Remélem, hogy az alatt az idő alatt, amely számomra még maradt, folytatjuk, és olyannyira kibővítjük [az elfoglalt területeket],

¹⁵ Más névváltozatokban Pieter/Pierre Minnewit.

¹⁶ KÖHLIN 1948. 78–80.

¹⁷ A mai egyesült államokbeli Delaware, New Jersey és Pennsylvania államok területén.

¹⁸ A mai Wilmington városa.

¹⁹ Az egyes expedíciókról részletesebben lásd: DAHLGREN–NORMAN 1988. 3–25., 46–50., kifejezetten a 126. oldalon lévő összefoglaló táblázatot.

²⁰ DAHLGREN–NORMAN 1988. 45.

²¹ Peter Minuit 1636. június 15-én kelt levelének kiadását, melyben beszámol az új-svédországi kolónia megalapításának szándékáról lásd: KEEN 1882.

²² Új-Svédország és Új-Hollandia kapcsolatáról lásd bővebben: BLOM 2014.

²³ DAHLGREN–NORMAN 1988. 64–70., NAUM 2013. 169.

²⁴ NAUM 2018. 94–96.

hogy Királyi Felséged [ti. Krisztina királynő] szilárdan megvetheti a lábát itt, Új-Svédországban. Isten kegyes segedelmével Királyi Felséged uralkodása alatt foglaljunk el további, még jobban gyarapodó, a svéd korona számára örökké fennmaradó területeket.”²⁵

A svéd kolónia utolsó kormányzója Johan Risingh²⁶ volt, akinek kormányzósága idején a holland kolónia fővárosát, Új-Amszterdamot Peter Stuyvesant vezette. 1654 májusában a holland *Fort Kasimirt* Risingh vezetésével elfoglalták a svéd kolónia katonái, és átnevezték *Fort Kasimirt Fort Trinity*-vé (svédül *Trefaldigheten*).²⁷ Stuyvesant a következő év nyarán válaszolt a vereségre, amikor hét felfegyverzett hajó és 317 holland katona tűnt fel a Delaware folyón. Az egyértelmű holland fölény konstatálása után a svéd telepesek feladták a bekebelezett *Fort Trinity*-t, majd két héttel később Risingh kormányzó *Fort Kristina* feladására kényszerült. A svéd gyarmatot végül 1655. szeptember 15-én Új-Hollandiába integrálták. Kezdetben még helyi autonómiát élveztek a svéd és finn telepesek, melynek értelmében fenntarthaták saját hadseregüket és területeiket, illetve megtarthaták vallásukat;²⁸ ez az állapot 1681-ig maradhatott fenn, amikor William Penn vezetésével a svéd és holland területek az angol gyarmati rendszerbe integrálódtak.²⁹

A SVÉD AFRIKA TÁRSASÁG MEGALAPÍTÁSA ÉS A NYUGAT-AFRIKAI SVÉD GYARMATOSÍTÁS KEZDETEI

A Svéd Afrika Társaság (*Svenska Afrikakompaniet*, a továbbiakban SAK) az Új-Svédország Társaságnál kisebb jelentőségű és rövidebb életű kereskedelmi társaság volt, amely a 17. század közepén Nyugat-Afrikában, a Guineai-öböl északi partjainál létesített svéd Aranyparton (*Svenska Guldkusten*) működött.³⁰ A társaság helyi, illetve svéd szempontból is kevesebb politikai és gazdasági jelentőséggel bírt, Afrikában pedig a legkisebbek közé tartozott, mindezek ellenére – ha csak rövid ideig is, de – a vállalkozás igen jövedelmező volt. Sikerének vizsgálata betekintést nyújt a nyugat-afrikai európai kereskedelem történetébe, valamint a társaság működtetésében résztvevő holland, vagy korábban holland kötődésű közvetítők és szakemberek miatt a korabeli svéd–holland kulturális transzferek működésébe.

Az Aranyparton 1482-ben a portugálok létesítették az első európai telepet, Elmina erődjét, amely az arany-, az elefántcsont- és a rabszolga-kerkedelem központjává vált. A 17. század folyamán a portugálokat kiszorítva a hollandok és az angolok, kisebb részben pedig a svédek és a dánok is meghódítottak egy-egy szeletet a parton, emiatt Európán kívül itt lett a legsűrűbb európai építésű katonai létesítmény-hálózat. A svéd érdekltség kezdetben családi vállalkozásnak indult a területen; Louis de Geer (1587–1652), az 1627-től Svédországban működő és ott letelepedő

²⁵ POÓR 2000. 436. Az észak-amerikai svéd gyarmat további szöveges forrásainak közlését lásd: BLEES 1937. A kormányzó 1647. február 20-án kelt jelentésének, melyet a Svéd Nyugat-Indiai Társaság felé intézett, valamint az 1647. szeptember 7-én kelt, Oxenstierna által írt válasz kiadását lásd: KEEN 1883.

²⁶ Johan Risingh 1654–1655. évi jelentéseiről lásd bővebben: DAHLGREN–NORMAN 1988. 127–288.

²⁷ DAHLGREN–NORMAN 1988. 91–93., 117–118.; MAGNUSSON 2014. 82–83.

²⁸ NAUM 2018. 86–87. A svéd kolónia holland, illetve angol gyarmati közegben történő továbbéléséről lásd bővebben: NAUM 2013., NAUM 2016.

²⁹ A holland észak-amerikai gyarmatosításról lásd bővebben például: JACOBS 2005.; JACOBS 2009.; HAEFELI 2012.

³⁰ Ezen a területen már a középkorban létezett egy Ghána nevű állam, ahonnan az akan népek ősei erednek, az azonban nem is érintette a mai Ghána területét. 1600 körül a mai Közép-Ghána területén jött létre az Ashanti Birodalom, amely a 19. századig maradt fenn.

holland bankár, vas- és rézexportőr³¹ 1645 és 1648 között több hajót is küldött Nyugat-Afrikába, a felderítőutak sikere pedig bizonyította számára, hogy célszerű lenne állandó vállalkozást alapítani a területen. Egyik hajóskapitánya, Arendt Gabbes jelezte, hogy nincs állandó európai kereskedelmi jelenlét Cabo Corsóban,³² az akkori Fetu állam legnagyobb kikötőjében, ugyanis a Holland Nyugat-Indiai Társaság (*West-Indische Compagnie*, a továbbiakban WIC) a közeli Elminában rendezkedett be az 1640-es években.³³ A helyi fetui elit is szorgalmazta a svéd kereskedelmi vállalkozást Cabo Corsóban a WIC ellensúlyozására.³⁴

Louis de Geer 1649-ben fiával, Laurens de Geerrel társaságot alapított Cabo Corsó-ban a svéd kereskedelmi jelenlét kiépítése érdekében, miután lehetőség nyílt az állandó kereskedelmi útvonal létrehozására.³⁵ 1649 decemberében a társaság királyi oklevelet kapott Krisztina királynőtől, központját pedig áthelyezték Göteborgból a németországi, de svéd fennhatóság alatt álló Stade városába. György Nováky adatai szerint a kezdeti tőke 85%-át – azaz 150 ezer tallért (*Rixdollar*), vagyis 375 ezer holland forintot (*guilder*) – De Geer adta.³⁶ A társaság parancsnoksága tízezer tallér – 25 ezer holland forint – értékű részvényt birtokolt, a maradék részvény pedig tizenegy, főként külföldi állomáson szolgáló tisztviselőé volt. Az ő részesedésük anyagilag kevésbé volt számottevő, de fontos összekötő kapocsként működtek a svéd korona és a kereskedelmi társaság között, biztosítva a szükséges privilégiumokat, illetve a támogatást a vetélytársakkal szemben.³⁷

A svéd kereskedelmi társaságot azután alapították meg hivatalosan, hogy Henrik Carloff³⁸ felajánlotta segítségét és helyi kapcsolatait, aki korábban a WIC egyik magasrangú adminisztrátoraként működött Nyugat-Afrikában. Carloff Rostockban született, majd az 1630-as években csatlakozott a holland társasághoz, amelynek képviselőjében Afrikában és Braziliában szolgált, majd 1645-ben Elminában lett szuperintendáns (*fiscaal*). Tapasztalt volt, jól ismerte az afrikai Aranypartot és Sao Tomét, valamint már kialakított személyes kapcsolatai voltak a helyi afrikai elit tagjaival. 1649 októberében három évre bízták meg a parancsnoki tisztséggel és a SAK igazgatásával, amiért havi száz holland forintot és egy uncia aranyat kapott, hogy fedezze költségeit.³⁹

Carloff 1650. április 22-én érkezett meg az Aranypartra, ahol hamar megteremtette a sikeres kereskedelem politikai és anyagi feltételeit. 1650 májusában formálisan is rögzítette a svéd társaság és Fetu viszonyát; szerződést kötött Brewedával, Fetu királyával, továbbá két magasrangú nyugat-afrikai kereskedő herceggel; Breweda trónörökösével, Ahenakwával, valamint Acrosan főparancsnokkal, akik a helyi, afrikai elit felső rétegének tagjai voltak.⁴⁰ A megállapodás értelmében a svéd társaság befolyása alá került egy kisebb terület és a társaság tagjainak előjogai voltak más országok társaságaival szemben a kikötőben; vámot fizettek, cserébe a király harcosokkal

³¹ Louis de Geer szerepéről lásd bővebben: LINDBLAD 1995.

³² A mai Cape Coast Ghánában.

³³ DAAKU 1970. 107–108.

³⁴ NOVÁKY 1990. 10.

³⁵ LINDBLAD 2014. 27.

³⁶ NOVÁKY 1992. 57–58.

³⁷ NOVÁKY 1992. 58.

³⁸ Más névváltozatban is gyakran előfordul, például: Hendrik/Henrik/Hendrick/Heinrich/Henry Carloff/Caerloff/Karloff. Svédországban 1654. május 3-án lovaggá ütötték a svéd Carloffert vezetéknév alatt. Gazdag életútjáról lásd bővebben: HEIJER 2011.

³⁹ NOVÁKY 1992. 58–59.

segítette őket. De Geer Európában és az Aranyparton is állami védelem alá helyezte a társaságot, így Carloff nem csak az ő, hanem Krisztina királynő nevében is eljár a szerződés aláírásakor. A társaság telepe tehát a svéd korona fennhatósága alá került, a rivális társaságokkal való versengés pedig kereskedelmi ügyből diplomáciai ügyé vált. A vetélytárs holland társaság igyekezett meggyőzni Brewedát, hogy tiltsa ki a svédek társaságát a térségből, de Breweda és az akkor már kincstárnok Acrosan elutasították őket, és kijelentették, hogy a SAK a védelmük alatt áll.⁴¹ Használóképpen korlátozta a fetui elit az angolok kereskedelmét is Cabo Corsóban. Amikor Carloff megérkezett a területre, az angol kereskedők egyik ügynöke, Bockhouse már ott volt,⁴² Carloff pedig megállapodást kötött arról, hogy az angol kereskedők további hat hónapig maradhatnak a kikötőben, ami után a SAK jogosult lesz eltávolítani őket. Ez a lépés feltehetően azt is szolgálta, hogy Fetu számára legyen egy kiskapu, ha a SAK nem bizonyul elég értékes kereskedelmi partnernek.

Nem bizonyítható, hogy a svéd társaságot a WIC holland vetélytársai támogatták volna, de az tény, hogy rövidebb lejáratú hiteleket kapott holland és német kereskedőktől, amikor erre szükség volt a likviditás biztosításához. Többek között két testvérpár támogatta hitelekkel a társaságot: Louis és Hendrick Trip, akik minden bizonnyal Louis de Geerhez kötődő szoros rokoni és üzleti kapcsolatuk miatt vettek részt a SAK támogatásában,⁴³ valamint Baltazar és Jean Coyman. Azonban más holland kereskedők és kereskedőházak befolyása a cég irányításában nem mutatható ki, így az irányítás kezdetben teljes egészében De Geer, majd 1652-es halálát követően az ő örökösei kezében volt.

A SVÉD AFRIKA TÁRSASÁG SIKERES ÉVEI (1650–1658)

1658-ig igen sikeres működés jellemezte a Svéd Afrika Társaságot. Bár a profit mennyisége nem ismert, a társaság által bonyolított forgalom azonban meghatározható: működésének első nyolc teljes évében (1650–1657) összesen 18 szállítmány indult Cabo Corsóba. Négy saját hajóval rendelkezett a társaság, és rendszeresen béreltek továbbiakat is. 1650 és 1658 között összesen mintegy 1,5 millió holland forint értékben szállítottak rakományt Afrikába, nagyrészt fogyasztási cikkeket, vagyontárgyakat és nyersanyagokat: textileket, ruhákat, vörös- és sárgarézből, valamint ónból készült háztartási eszközöket és üveggyöngyöt. Ezek mindegyikét Hamburgból és Amszterdamból vásárolták a kereskedők, és nem Svédországból, tehát a társaság kezdetben egyáltalán nem kívánt piacot teremteni a svéd réznek és vasnak Afrikában. A SAK Guineából mintegy 560-700 márka aranyat, évi tíz-tizenkét ezer font elefántcsontot, és kisebb mennyiségben

⁴⁰ DAAKU 1970. 107–112.

⁴¹ NOVÁKY 1992. 60–61.

⁴² PORTER 1968. 57–58.

⁴³ Egyes holland befektetők és vállalkozók, mind például a korábban említett Louis de Geer svédországi vas- és rézművek, valamint ágyúöntő műhelyek alapításával, illetve a rézkereskedelemben betöltött közvetítő szereppel komoly részt vállaltak a svéd exporttermékek kitermelésében, feldolgozásában és értékesítésében a 17. század első felében. Louis de Geer sógorával, Elias Trip amszterdami acél- és ágyúkereskedővel, valamint Pieter Trip-pel együtt az 1620-as évekre monopolhelyzetre tett szert a svéd réztermelési piacon, hivatalos társaságot is alapítva a svéd rézkereskedelem felügyeletére, amely 1629-től évente közel háromnegyedmillió guldent kölcsönzött II. Gusztáv Adolfnak. De Geer tartotta szemmel a svéd rézkitermelést és az ágyúgyártást, Elias és Pieter Trip pedig Amszterdamban gondoskodtak az eladásról. Louis és Hendrick Trip az említett Elias Trip fiai voltak, és a családi-rokoni, illetve a kereskedelmi kapcsolatok összefonódásaként dolgoztak együtt Louis de Geerrel. A Trip család 17. századi tevékenységéről és hollandiai, illetve svédországi szerepéről lásd bővebben: TRIP 1989., KLEIN 1999.

egyebeket (bors, viasz, cibetmacska), illetve kiegészítésként Sao Toméból évi hét-kilenc ezer arroba⁴⁴ cukrot szállított haza, melyeket Hamburgban és Amszterdamban értékesítettek.⁴⁵

A SAK-nak tehát nem volt valódi gazdasági kapcsolata Svédországgal. 1654-ben, a Svéd Kereskedelmi Kamara felállítása után – mely új testületként a svéd Királyi Tanács alá tartozott – annak felügyelete alá vonták, és a De Geer család pénzügyi túlsúlyát csökkentették. Részvényeik egy részét felkínálták a svéd polgároknak, ám azok nem igazán érdeklődtek a felvásárlásuk iránt, emiatt a részvényeket nagyrészt svéd nemesek vásárolták meg. György Nováky szerint a hazai gazdasági érdeklődés ezen hiánya egyedi esetté teszi a társaságot a hasonló kortárs vállalkozások között.⁴⁶ 1654-ben, mivel nem teljesítette a korona elvárásait, családi vállalkozásból királyi társasággá alakították, azzal a céllal, hogy elősegítse a svéd korona merkantilista politikáját. Más társaságokat kifejezetten a kolonizálásban való részvétel kedvéért alapítottak, például az előzőekben említett Új-Svédország Társaságot. A SAK-tól azonban kifejezetten aranybehozattal vártak 1654 után, valamint a svédországi kereskedelem és a svéd termékek promócióját. Ez azonban sosem teljesült, a változtatások pedig adminisztratív jellegűek maradtak, hiszen a társaságot továbbra is a De Geer család és ügynökei irányították, ők jutottak a haszonhoz, és az áruk beszerzésében és eladásában továbbra is a holland és német piacoktól függték, ahogy az a holland közvetítők érdekében állt.

A SVÉD ARANYPART ERŐDJEI ÉS KERESKEDELMI TELEPEI

1652-ben kezdték el építeni a Svéd Aranypart első erődjét, *Fort Carolusburgot*, amely X. Károly Gusztáv svéd király (1654–1660) után kapta a nevét. Az erődhöz Takoradiból, az 1653-ban elfoglalt telepről szállították a mészkövet Cabo Corsóba.⁴⁷ A SAK jelentős számú rabszolgát is vásárolt és alkalmazott: Carloff idején 44, Isaac Mivilla idején 160, 1658-ra pedig már 200 rabszolga dolgozott a SAK telephelyein. A társaság együttműködött számos helyi ügynökkel is. Mivel a nemzetközi kereskedelem a helyi elit előjoga volt, ők gyakran fontos politikai vagy adminisztratív tisztviselők voltak; a források Adonde, Anthony Coroquo és az aximi Mena nevét említik ebben az összefüggésben.⁴⁸

Cabo Corso biztosításával és a fetui elit támogatásával elindulhatott a terjeszkedés, és létrejöhettek a társaság további telepei a part mentén. Carloff először kelet felé, Anomabuba ment, de az itt létesített telepet egy hónap múlva elfoglalták a hollandok, azonban Fetu harcosainak

⁴⁴ Az *arroba* régi portugál és spanyol súlyt, tömeget vagy térfogatot jelölő mértékegység. Súlymértékként portugál adatok szerint 1 arroba = 32 font = 14,7 kg-nak, spanyol adatok szerint pedig 1 arroba = 25 font = 11,5 kg-nak felelt meg. ('Arroba' szócikk, *Kislexikon*. http://www.kislexikon.hu/arroba_a.html. Utolsó hozzáférés: 2019. 05. 10.)

⁴⁵ NOVÁKY 1992. 58–59.

⁴⁶ NOVÁKY 1992. 59.

⁴⁷ 'Afrikanska kompaniet' szócikk, *Nordisk familjebok*. 91–92. <http://runeberg.org/nfas/0048.html>. Utolsó hozzáférés: 2019. 03. 15.

⁴⁸ Az sem kizárt, hogy például Acrosan is eljárta a társaság helyi ügynökeként. Daaku szerint Acrosan azért utasította vissza a királyi koronát, mert ez megakadályozta volna őt kereskedelmi tevékenysége folytatásában. Acrosan kereskedelmi tevékenysége szorosan összefüggött a svéd társaságával: felállított egy *Fort Carolusburghoz* kapcsolódó raktárat is, ahol jelentős forgalmat bonyolított. A SAK-tól kapott nagyszámú hitelek is árulkodnak nagyszemű üzleti érzékéről. (DAAKU 1970. 103., 109., 118–120.)

segítségével 1651 januárjában visszaszerezték a területet, és 1658-ig meg is tartották. Osuban (Accra mellett) a társaság 1650 júniusától kezdve folytatott aktív kereskedelmet. Itt nem ütköztek ellenállásba; bár a WIC gyakran panaszkodott, hogy Carloff erőszakosan járt el ügynökeikkel szemben, a fő problémát egyértelműen a SAK üzlete jelentette számukra. A WIC szerint Carloff olcsóbban árulta a termékeit, így aláasta üzleti érdekeltségeiket Accrában. Ez a jelek szerint a SAK kedvelt módszere volt; „a Nagy Accra területén” (*d’principaelste coopleijden van groot accra*) élő és működő több fontos kereskedő, aki a hollandokkal gazdasági kapcsolatban állt, arra panaszkodott 1652-ben, hogy „a svéd piacon” (*the marqt van sweedt*) jobb és olcsóbb áru van, mint amit a WIC nyújtani tudott, ezért sürgették, hogy a hollandok is hasonló minőségű termékeket szállítsanak.⁴⁹ Itt is, mint másutt, a SAK jelentős piaci részesedést tudott szerezni úgy, hogy a jelek szerint megfelelőbb kereskedelmi eszközökhöz nyúltak, mint a WIC.

1653 után telephelyeket létesítettek a már említett Takoradiban, illetve tovább nyugatra, az Ancobra folyón túl, az apollóniai Jumoree-ban, ahol 1653 októberében kezdődtek meg a tárgyalások a helyi elit meggyőzésére, hogy fogadják el a SAK működését a területen.⁵⁰ A helyi támogatás elengedhetetlen volt a telep létesítéséhez, és ebben a svédek nagy segítségére volt Mena és Coroquo, akik közreműködtek a jumoree-i parancsnokkal, Poco Bodijjal való tárgyalásokban. Carloff utódját, Isaac Mivillát azonban meggyilkolták a jumoree-i kereskedelmi tárgyalások során, a gyilkossággal pedig a WIC-et vádolták meg. Azonban, mivel nem volt kíváncs a hollandokkal való konfliktus, valamint nem volt kellő bizonyíték, az ügyet ejtették.⁵¹

Egy 1654. évi leltár adatai szerint a SAK-nak négy állandó kereskedelmi telepe volt: Cabo Corso, Osu, Anomabu és Takoradi,⁵² melyek összesen 55 ezer holland forint értékkel bírtak. Négy évvel később már Jumoree is a kimutatásban szerepelt. 1654 után ezek mindegyike – Osu kivételével – erősített volt, és mindegyik helyszínre több ágyút is telepítettek. Miután a SAK létrehozott egy kisebb katonai szervezetet 1655 elején, egyre több fegyver is elérhetővé vált.⁵³ A SAK kereskedelme mennyiségben és értékben is vetekedhetett a WIC kereskedelmével az 1657–1658-ig tartó rövid időszakban, illetve ebben a pár évben bizonyosan túlszárnyalta az angolok afrikai forgalmát is. A WIC komoly riválisnak is tekintette a svéd társaságot, annak ellenére, hogy a SAK kevés tőkéből alapított, kis társaságként működött a térségben. Ebben az időszakban folyamatos vetélkedés figyelhető meg a SAK és a holland, illetve az angol kolóniák között: 1652 szeptemberében például az angolok elfogták Carloff hajóját, a *Christinát*, és annak tartalmát – hús táskák aranyat és 6500 darab elefántcsontot – Plymouthba, a dél-angliai kikötővárosba vitték, az aranygyűrűket, nyakláncokat és karkötőket pedig a londoni Towerbe szállították. Az eset után hosszas levelezés bontakozott ki Carloff, Harald Appelboom hágai svéd diplomata, az angol parlament, illetve Krisztina királynő között.⁵⁴

⁴⁹ NOVÁKY 1992. 62.

⁵⁰ NOVÁKY 1992. 62–63.

⁵¹ NOVÁKY 1992. 63.

⁵² A Cabo Corso-i telep a *Fort Carolusburg* nevet kapta, Takoradit pedig gyakran *Fort Johannesburg*-ként említik.

⁵³ NOVÁKY 1992. 63.

⁵⁴ ‘State Papers, 1653: January’. In *A Collection of the State Papers of John Thurloe*. vol 1. 1638–1653. Ed. Thomas Birch. London, 1742. 222–224. British History Online: <http://www.british-history.ac.uk/thurloe-papers/vol1/pp222-224>. Utolsó hozzáférés: 2019. 05. 07.

A SAK viszonylag rövid idő alatt nagy piaci részesedésre tett szert az Aranyparton; az arany-kereskedelemben például 16–17%-ot tett ki a forgalma,⁵⁵ és mivel nincs nyoma, hogy az aranytermelés nőtt volna ezekben az években, a részesedés csakis a konkurens európai társaságok, főként a WIC kárára volt lehetséges. A SAK komoly fenyegetést jelentett a WIC üzleti kapcsolataira, a holland társaság mégsem tudta jelentősen hátráltatni a SAK tevékenységét az 1657–1658-as évekig, hiszen ekkoriban a holland kereskedelmi társaság komoly anyagi gondokkal küszködött, bár gazdasági és katonai ereje továbbra is messze felülmúlta a svéd társaságét. A SAK átmeneti sikerének kulcsa tehát a helyi elit támogatásában rejlett; Fetu politikai és katonai szövetsége megtámadhatatlanná tette, ameddig a fetui elit tagjai is igényelték ezt. Bár a társaság komolyan függött a helyi elitől, egyúttal a WIC politikai ellensúlyozására is alkalmas volt számukra.⁵⁶

A SVÉD AFRIKA TÁRSASÁG LASSÚ BUKÁSÁNAK ÉVEI (1658–1663)

Carloffot 1653-ban és 1655-ben is nagy volumenű privát üzleteléssel vádolták meg, és eltiltották az Aranypartra való visszatéréstől. A svéd igazgatótanács nem fizette ki számára osztalékát, emiatt a korábbi parancsnok 1657. március 27-én végleg otthagyta a társaságot, amelynek következő kormányzója Johann Philipp von Krusenstierna (1626–1659) lett.⁵⁷ Carloff 1658 januárjában a dán korona szolgálatában tért vissza a partra, megalapította a Dán Afrika Társaságot, és határozott támadásba lendült a SAK ellen. Visszafoglalta *Carolusburgot* a svédektől, ez a lépés pedig szinte azonnal megsemmisítő csapást mért a SAK-ra. Figyelembe véve a svéd társaság 1657. évi pozícióját és erejét, Carloff gyors sikere meglepő lehet, azonban a volt kormányzónak két jelentős előnye volt: a rivális holland társaság, a WIC támogatta a SAK elleni lépést, mivel veszélyeztette őt annak sikere és nyugati terjeszkedése; illetve a SAK partvidéki szervezetén belül is törés jelent meg, ugyanis 1654 után egyre több svéd alkalmazottat vettek fel a társaságba, hogy minél jobban az igazgatótanácshoz kössék azt. A nem svéd származású beosztottak privát kereskedési lehetőségei így jelentősen megcsappantak a svéd parancsnok, Krusenstierna intézkedései nyomán. Carloff terve kapóra jött a WIC számára, hiszen megoldást kínált a holland társaság gazdasági problémáira anélkül, hogy maguknak kötelezettségeket vagy kockázatot kellett volna vállalniuk, ezért támogatták azt. A SAK saját emberei közötti feszültségek miatt sokuk hűségét is megszerezte Carloff, valamint Fetu aktuális uralkodóját, Acrosant is megnyerte a WIC-nek. Acrosan döntése határozott volt: amikor 1658 tavaszán két svéd hajó érkezett, melyek kapitányai megpróbálták visszaszerezni a SAK pozícióit Anomabynál, fetui harcosok kergették el őket a holland társaságtól kapott fegyverekkel.⁵⁸

Carloff az épp folyó svéd–dán háború (1657–1658) miatt azt javasolta Samuel Smittnek, aki *Fort Carolusburgban* őt képviselte, hogy adja el az erődöt a WIC-nek. Mivel nem érkeztek hajók, Smitt szorult helyzetbe került, és egy közelgő fetui támadásra hivatkozva megegyezett Jasper van Haussennel, a WIC akkori főigazgatójával, hogy átadja az erődöt a holland társaság számára.

⁵⁵ NOVÁKY 1992. 66.

⁵⁶ NOVÁKY 1992. 65–66.

⁵⁷ 'Afrikanska kompaniet' szócikk, *Nordisk familjebok*. 91–92. <http://runeberg.org/nfas/0048.html>. Utolsó hozzáférés: 2019. 03. 15.

⁵⁸ NOVÁKY 1992. 67.

Acrosan fetui király számára tehát végül igen kedvezőtlenül alakult a helyzet: a tíz évvel korábbi állapot állt vissza, a holland befolyás alatt álló Elmina újra beárnyékolhatta Cabo Corso kereskedelmét.⁵⁹ A fetui uralkodó később igyekezett visszaállítani a SAK működését, és kiűzni a holland társaságot a területről, ezért 1659 májusában megállapodott Hans Neumannal, a SAK egyik alkalmazottjával, illetve levelet küldött a svéd társaság igazgatótanácsának is szándékairól, melyben felajánlotta, hogy a svédek egy éven belül visszatérhetnek a területre. Ám Carloff akciója pénzügyileg jelentősen visszavetette a svéd társaságot, továbbá a fetui uralkodó levele ellenére a svéd igazgatótanács nem kívánta tovább támogatni a társaságot, a részvényeseket pedig nem érdekelte a további befektetés. Úgy döntöttek, a szerződéses kereskedők folytathatják Cabo Corso ellátását árukkal, a társaság pedig jelképes képviselőt tart fent az erődben, így a SAK az utolsó években már csak névleg működött Tönnies Voss vezetésével,⁶⁰ akinek folyamatos támadásokat kellett elszenvednie a rivális dán és holland társaságoktól. A SAK hivatalosan 1663-ban szűnt meg, amikor a svéd Aranypartot a dánok, majd később az angolok vették át. 1665 után *Fort Carolusburgot Cape Coast Castle*-re nevezték át, és bár átépítették és bővítették azt, az Isaac Mivilla utasítására épített alapok megmaradtak, és a továbbiakban ez szolgált az angol kereskedők legfőbb nyugat-afrikai bázisaként.⁶¹

KONKLÚZIÓ

A 17. század svéd nagyhatalmi politikáját a balti-tengeri hegemoniáért folytatott folyamatos harc határozta meg, a holland tartományokkal kiépített diplomáciai kapcsolatok pedig a svéd nagyhatalmi törekvések egyik fontos háttérét képezték a korszakban. A Svéd Királyság a 17. században az európai történelem egyik leglátványosabban terjeszkedő állama volt, a svéd dinasztizmus páratlan sikerét pedig elsősorban a terjeszkedés háttérében álló expanzív külpolitika eredményezte. A korszak svéd gyarmatosítási tevékenysége, azaz az észak-amerikai Új-Svédország, illetve a nyugat-afrikai Svéd Aranypart megalapítása a külpolitikai terjeszkedés fontos háttérét képezte. A svéd gyarmatosítás vizsgálatakor nélkülözhetetlen a holland közvetítői szerep feltárása, hiszen a Svéd Királyság nagyhatalommá válásában kiemelkedő szerepe volt a hágai általános rendi gyűléssel (*Staten-Generaal*) kiépített politikai és gazdasági kapcsolatoknak, az egyes holland ügynököknek és diplomatáknak, továbbá azoknak a holland vagy korábban holland kötődésű szakembereknek, művészeknek, építészeknek, kereskedőknek és vállalkozóknak, akik Svédországba vándorolva és ott letelepedve, vagy a svéd gyarmati területeken működve az ország érdekeit szolgálták.

A Svéd Afrika Társaság az Új-Svédország Társasággal ellentétben kisméretű, alacsony tőkével és limitált szervezeti háttérrel rendelkező kereskedelmi társaság volt, ennek ellenére kereskedelmi tevékenysége közel egy évtizedig felülmúlta a helyi holland és angol kereskedelmi társaságok gazdasági szerepét és teljesítményét. A svéd társaság jobban függött a gazdasági

⁵⁹ NOVÁKY 1992. 68.

⁶⁰ 'Afrikanska kompaniet' szócikk, *Nordisk familjebok*. 92–93. <http://runeberg.org/nfas/0048.html>. Utolsó hozzáférés: 2019. 03. 15.

⁶¹ A 17. század gazdasági és kereskedelmi versengéseiből tehát az angolok kerültek ki győztesként és ők maradtak a leghosszabb ideig a területen. 1820 körül a teljes Aranypart Nagy-Britannia birtoka lett, 1874-ben pedig brit koronagyarmattá nyilvánították.

tényezőktől és a helyi elit lojalitásától, ám olcsóbb és jobb minőségű árut tudott kínálni a rivális társaságoknál, így több piacon is jelen tudott lenni – annak ellenére, hogy fegyveres eszközök kisebb mértékben álltak rendelkezésére. A svéd társaság áruforgalmazási lehetőségei jövedelmező kapcsolatot eredményeztek a helyi elit tagjaival, mely központi tényező volt a társaság időleges sikerében. A társaság sikeres alternatívát tudott kínálni a Holland Nyugat-Indiai Társaság olykor monopolisztikus törekvéseivel szemben, ami szintén előnyére vált. Azonban a Svéd Afrika Társaság – bár képes volt a kereskedelmi és társadalmi lehetőségek kiaknázására a jövedelmező kereskedelem érdekében – nem tudott érdemben beleszólni a nyugat-afrikai partok társadalmi kérdéseibe, a fetui elit döntéseibe. Ez csakis fegyveres úton lett volna lehetséges, ami nem volt valós opció egy, a svéd kereskedelmi társasághoz hasonlóan alacsony erőforrásokkal rendelkező gazdasági tényező számára. A svéd társaság számára a helyi elitől való függés elkerülhetetlen volt, és bár képes volt ezt a saját hasznára fordítani, mindez magyarázza a társaság sikerét, egyszerűsített végső bukását is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Kiadott források

KEEN, G. B. (1882): Letter of Peter Minuit proposing the founding of the colony of New Sweden. *The Pennsylvania Magazine of History and Biography* vol. 6. no. 4. 458–460.

KEEN, G. B. (1883): The Report of Governor Johan Printz, of New Sweden, for 1647, and the Reply of Count Axel Oxenstjerna, Chancellor of Sweden. *The Pennsylvania Magazine of History and Biography* vol. 7. no. 3. 271–285.

POÓR JÁNOS (szerk.) (2000): *Kora újkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény*. Budapest, Osiris Kiadó.

State Papers, 1653: January. In *A Collection of the State Papers of John Thurloe*. Volume 1, 1638–1653. Ed. Thomas Birch. London, 1742. 222–224. British History Online: <http://www.british-history.ac.uk/thurloe-papers/vol1/pp222-224>. Utolsó hozzáférés: 2019. 05. 07.

Szakirodalom

ÅBERG, ALF (1987): *Folketi Nya Sverige: vår koloni vid Delawarefloden, 1638–1655*. Stockholm, Natur och Kultur.

ACRELIUS, ISRAEL (1874): *A History of New Sweden: or, The Settlement on the Delaware River*. Philadelphia, Publication Fund of The Historical Society of Pennsylvania.

BLEES, JAKOB (1937): *Svenska kolonien vid Delaware, 1638–1655*. Stockholm, Boktryckare W. Hedberg.

BLOM, FRANS R. E. (2014): Neighbours in America. New Sweden and New Netherland. In Gerner, Kristian (ed.): *The Swedes and the Dutch were Made for Each Other. 400 Years of Swedish–Dutch Relations*. Livonia, Historiska Media. 59–68.

CARLSSON, STEN (1995): The New Sweden colonists, 1638–1655: Their geographical and social background. In Hoffecker, Carol E. et al. (eds.): *New Sweden in America*. Newark, University of Delaware Press. 171–187.

DAAKU, KWAME YEBOA (1970): *Trade and Politics on the Gold Coast, 1600–1720. A Study of the African Reaction to European Trade*. Oxford University Press.

DAHLGREN, STELLAN – NORMAN, HANS (1988): *The Rise and Fall of New Sweden. Governor Johan Risingh's Journal 1654–1655 in Its Historical Context*. Stockholm, Almqvist & Wiksell International.

ESPAGNE, MICHEL – WERNER, MICHAEL (1987): *La construction d'une référence culturelle allemande en France. Genèse et histoire (1750–1914)*. Annales. Économies, Sociétés, Civilisations 42e année no. 4. 969–992.

FUR, GUNLÖG (2006): *Colonialism in the Margins: Cultural Encounters in New Sweden and Lapland*. Leiden, Brill.

FUR, GUNLÖG – NAUM, MAGDALENA – NORDIN, JONAS M. (2016): Intersecting Worlds: New Sweden's Transatlantic Entanglements. *Journal of Transnational American Studies* vol. 7. no. 1. 1–22.

HAEFELI, EVAN (2006): The Revolt of the Long Swede: Transatlantic Hopes and Fears on the Delaware, 1669. *The Pennsylvania Magazine of History and Biography* vol. 130. no. 2. 137–180.

HAEFELI, EVAN (2012): *New Netherland and the Dutch Origins of American Religious Liberty*. University of Pennsylvania Press.

HEIJER, HENDRIK JACOB DEN (2011): Een dienaar van vele heren. De Atlantische carrière van Hendrick Caerloff. In Lindblad, J. Thomas – Schrikker, Alicia (eds.): *Het verre gezicht. Politieke en culturele relaties tussen Nederland en Azië, Afrika en Amerika. Opstellen aangeboden aan Leonard Blussé*. Franeker, Van Wijnen. 162–180.

JACOBS, JAAP (2005): *New Netherland. A Dutch Colony in Seventeenth-Century America*. Leiden–Boston, Brill.

JACOBS, JAAP (2009): *The Colony of New Netherland: A Dutch Settlement in Seventeenth-Century America*. Ithaca–London, Cornell University Press.

JAMESON, J. FRANKLIN (1887): *Willem Usselinx: Founder of the Dutch and Swedish West India Companies*. G. P. Putnam's Sons.

JOHNSON, AMANDUS (1911): *The Swedish Settlements on the Delaware, 1638–1664*. Philadelphia, The Swedish Colonial Society.

KERNKAMP, G. W. (1908): Brieven van Samuel Blommaert aan den Zweedschen Rijkskanselier Axel Oxenstierna, 1635–1641. *Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap (BMHG)* 29. évf. 1–196.

KLEIN, PETER WOLFGANG (1999): *Die Trippen in de 17e eeuw. Een studie over het ondernemersgedrag op de Hollandse stapelmarkt*. London–New York, Routledge, 1999.

KÖHLIN, HARALD (1948): First Maps of Delaware, a Swedish Colony in North America. *Imago Mundi. The International Journal for the History of Cartography* vol. 5. issue 1. 78–80.

LINDBLAD, JAN THOMAS (1995): Louis de Geer (1587–1652). Dutch Entrepreneur and the Father of Swedish Industry. In Lesger, Clé – Noordegraaf, Leo (eds.): *Entrepreneurs and Entrepreneurship in Early Modern Times. Merchants and Industrialists within the Orbit of the Dutch Staple Market*. Hollandse Historische Reeks, XXIV. Den Haag, Stichting Hollandse Historische Reeks, 1995. 77–84.

LINDBLAD, JAN THOMAS (2014): Mirror images of progress. Sweden and The Netherlands in the Seventeenth and Twentieth Centuries. In Gerner, Kristian (ed.): *The Swedes and the Dutch were Made for Each Other. 400 Years of Swedish–Dutch Relations*. Livonia, Historiska Media. 22–38.

MAGNUSSON, LARS (2014): Envy and Emulation. Sweden and the Dutch Republic in the Era of Mercantilism in the Seventeenth and Eighteenth Centuries. In Gerner, Kristian (ed.): *The Swedes and the Dutch were Made for Each Other. 400 Years of Swedish–Dutch Relations*. Livonia, Historiska Media, 2014. 78–90.

NAUM, MAGDALENA (2013): The malady of emigrants: Homesickness and longing in the colony of New Sweden (1638–1655). In Beaudry, Mary C. – Parno, Travis G. (eds.): *Archaeologies of Mobility and Movement*. New York, Springer. 165–177.

NAUM, MAGDALENA (2016): Displacement and Emplacement in New Sweden and Colonial Middle Atlantic (1638–1750). In Gustin, Ingrid et al. (eds.): *Mellan slott och slagg. Vänbok till Anders Ödman*. Lund, Lund University. 177–182.

NAUM, MAGDALENA (2018): How to Plant a Colony in the New World: Rules and Practices in New Sweden and Seventeenth Century Delaware Valley. In Hausmair, Barbara et al. (eds.): *Archaeologies of Rules and Regulations. Between Text and Practice*. New York, Berghahn Books. 83–102.

NAUM, MAGDALENA – NORDIN, JONAS M. (eds.) (2013): *Scandinavian Colonialism and the Rise of Modernity*. New York, Springer Science & Business Media.

Nordisk familjebok (1876–1926). Konversationslexikon och Realencyklopedi. A., „Project Runeberg” digitális facsimile kiadása. <http://runeberg.org/nf/>. Utolsó hozzáférés: 2019. 05. 11.

NOVÁKY, GYÖRGY (1990): *Handelskompanier och kompanihandel: Svenska Afrikakompaniet 1649–1663. En studie i feodal handel*. Uppsala, 1990.

NOVÁKY, GYÖRGY (1992): Small Company Trade and the Gold Coast: The Swedish Africa Company 1650–1663. *Itinerario* vol. 16. issue 01 (March). 57–76.

PORTER, R. (1968): The Crispe Family and the African Trade in the Seventeenth Century. *The Journal of African History* vol. 9. no. 1. 57–77.

TRIP, H. L. VAN VIERSSSEN (1989): *The Trip family: An Outline of Five Centuries. A Short History of the Earlier Trips and an Autobiography*. Ottawa.

WERNER, MICHAEL (2004): Kulturális transzferek a történeti kutatásban (Beszélgetés Michael Wernerrel, a párizsi Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales [EHESS] tanárával). *Aetas* 19. évf. 3. sz. 245–253.

WESLAGER, CLINTON ALFRED (1988): *New Sweden on the Delaware, 1638–1655*. Wilmington, Middle Atlantic Press.